

افسان شناسی و پیامدهای آن
در اندیشه سیاسی هابز و علامه طباطبائی

احمد رضا یزدانی مقدم

پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی

www.ketab.ir

انسان‌شناسی و پیامدهای آن در اندیشه سیاسی هابز و علامه طباطبایی

احمد رضا یزدانی مقدم

- ناشر: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی
- وابسته: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
- تهیه: پژوهشگاه علوم و اندیشه سیاسی
- چاپ: جایگاه مؤسسه بوکانی کتاب
- چاپ اول: تابستان ۱۳۹۱
- شمارگان: ۱۴۰۰
- قیمت: ۳۳۰۰ تومان
- عنوان: ۲۲۲؛ مسلسل: ۳۴۳

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

نشانی: قم، خیابان شهداء (صفائی)، کوچه آمار، پلاک ۴۲
تلفن و دورنگار: ۷۸۳۲۸۳۳؛ ص پ: ۳۷۱۸۵/۳۸۵۸؛ کد پستی: ۳۷۱۵۶-۴۴۹
مراکز پخش: ۱. قم، میدان شهداء، تلفن و دورنگار ۷۸۳۲۸۳۴
۲. تهران، خیابان انقلاب، رویروی درب دانشگاه تهران، پاساژ آرزو، پله طبقه همکف، واحد ۳۱۲، تلفن: ۶۶۹۵۱۵۳۴

وب سایت: www.pub.isca.ac.ir؛ پست الکترونیک: nashr@isca.ac.ir

سرشناسه:	یزدانی مقدم، احمد رضا، ۱۳۴۰ -
عنوان و نام پدیدآور:	انسان‌شناسی و پیامدهای آن در اندیشه سیاسی هابز و علامه طباطبایی / احمد رضا یزدانی مقدم؛ تهیه پژوهشگاه علوم و اندیشه سیاسی
مشخصات نشر:	قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۹۱
مشخصات ظاهری:	۲۰۸ ص.
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۱۹۵-۰۸۹-۶
وضعیت فهرست‌نویسی:	فبا
یادداشت:	کتابنامه: ص [۱۹۷] - ۲۰۰؛ همچنین به صورت زیرنویس
یادداشت:	نمایه
موضوع:	انسان‌شناسی فلسفی
موضوع:	انسان (فلسفه)
موضوع:	انسان (اسلام)
موضوع:	هابز، تاسی، ۱۵۸۸-۱۶۷۹م. - نظریه درباره انسان (فلسفه)
موضوع:	طباطبایی، محمدحسین، ۱۲۸۱-۱۳۶۰ - نظریه درباره انسان (فلسفه)
موضوع:	دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، معاونت پژوهشی، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، پژوهشگاه علوم و اندیشه سیاسی

رد پندی کنگره: ۸ ع ۲۵۰/۲ ی ۲۵۰/۲

۱۲۸۳

فهرست

.....	سخنی با خواننده	۹
.....	مقدمه	۱۳
.....	فصل اول: انسان و سیاست از منظر هابز	۱۹
.....	اول، انسان	۲۲
.....	۱. حس	۲۲
.....	۲. تصور	۲۳
.....	۳. رؤیا	۲۴
.....	۴. اوهام و اشباح	۲۶
.....	۵. فهم	۲۶
.....	۶. خیالات و صور ذهنی	۲۶
.....	۷. توالی افکار یا مکالمه ذهنی	۲۷
.....	۸. کلام	۲۷
.....	۹ و ۱۰. عقل و علم	۲۸
.....	۱۱. امیال	۳۲
.....	۱۲ و ۱۳. دین و سعادت	۳۳
.....	۱۴. حسن و قبح	۳۴

۳۴	۱۵. معرفت‌شناسی هابز
۳۹	۱۶. فضایل فکری
۴۶	۱۷. دین
۴۹	۱۸. قدرت
۵۲	قدرت و دانش
۵۳	۱۹. وضع طبیعی
۵۷	۲۰. قانون طبیعی
۶۳	دوم، دولت
۷۳	سوم، دین و دولت
۷۳	درآمد
۷۷	در باب رول
۸۱	کلیسا همان دولت است
۸۳	اطاعت از خدا همان اطاعت از دولت است
۸۴	خلاصه و جمع‌بندی
۸۹	فصل دوم: انسان و سیاست از منظر علامه طباطبائی
۹۰	اول، حرکت
۹۳	دوم، انسان و اجتماع
۱۱۰	سوم، مُلک و حکومت
۱۲۳	چهارم، حسن و قبح، عدالت اجتماعی، قرارداد
۱۳۸	معقولات ثانیه فلسفی
۱۳۸	اعتبارات بالمعنی الاخص
۱۴۶	پنجم، عقل، دین، جامعه و حکومت
۱۴۶	الف) عقل؛ معنا و کاربرد

۱۴۸	ب) نیاز به وحی و نبوت
۱۴۹	ج) وحی و نبوت؛ تعریف و چگونگی
۱۵۱	د) عقل و وحی
۱۵۲	ه) دین و اجتماع
۱۶۰	خلاصه و جمع بندی
۱۶۷	فصل سوم: مقایسه
۱۶۷	دانش سیاسی
۱۶۹	روش
۱۷۲	حرکت
۱۷۳	قدرت
۱۷۴	انسان
۱۷۵	عقل و علم
۱۷۷	حُسن و قبیح
۱۷۸	برابری
۱۷۸	عدالت
۱۸۱	وضع طبیعی
۱۸۲	قانون طبیعی
۱۸۳	قرارداد
۱۸۴	فرمانروایی و دولت
۱۸۶	ماهیت حاکمیت
۱۸۷	الزام
۱۸۹	دین
۱۹۰	دین و دولت

نتیجه‌گیری ۱۹۳

کتابنامه ۱۹۷

نمایه

آیات ۲۰۱

اعلام، گروه‌ها و ادیان ۲۰۲

اصطلاحات ۲۰۳

کتاب‌ها ۲۰۷

www.ketab.ir

سخنی با خواننده

پیروزی انقلاب اسلامی و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی ایران نویدبخش حضور فعال دین در عرصه‌های سیاسی - اجتماعی بود. این ایده در سطح ملی ترسیم‌کنندهٔ هویت دینی - ملی و حیات سیاسی - اجتماعی ایرانیان، و در سطح فراملی تبیین‌کنندهٔ ضرورت بازسازی تمدن اسلامی و اعادهٔ هویت و عزت مسلمانان در دوران معاصر بود. ترسیم هویت دینی - ملی و تلاش برای بازسازی تمدن اسلامی، پرسش‌ها و معضلات جدید را در دو سطح مذکور به وجود آورد که تا این زمان منابع دینی و دین‌داران در عرصهٔ علوم و مراکز علمی با آن به‌طور جدی مواجه نشده بودند. پاسخ‌گویی به این پرسش‌ها و معضلات، بسی‌تردید نیازمند بازنگری در مبانی و بینش حاکم بر علوم انسانی و اجتماعی، ایج، درکنار بازگشتی روش‌مند و نقادانه به سنت فکری است. این بازنگری ضمن فراهم ساختن زمینه‌های لازم برای بهره‌گیری از توانمندی‌های سنت و دانش سنتی، امکان استفاده از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های علوم جدید در دوران معاصر را به ارمغان می‌آورد. بنابراین، وظایف مراکز علمی و پژوهشی در جمهوری اسلامی بسی سنگین است. این مراکز از سویی رسالت پاسخ‌گویی به پرسش‌ها و معضلات فکری را برعهده دارند، و از سوی دیگر، می‌بایست به فرهنگ‌سازی و تولید اندیشه به منزلهٔ عناصر و لوازم اصلی احیای تمدن اسلامی اولویت دهند.

پژوهشکدهٔ علوم و اندیشهٔ سیاسی نیز با تلاش در جهت پاسخ‌گویی به

پرسش‌ها و معضلات فکری مربوط به حوزه پژوهشی خود، و با فراهم ساختن زمینه‌های لازم برای بازتولید فرهنگ سیاسی-دینی و ارائه دانش سیاسی مبتنی بر منابع اسلامی، هویت‌شناسی و هویت‌سازی در زمینه‌های فلسفه سیاسی، فقه سیاسی و علوم سیاسی را به منزله مهم‌ترین اهداف خود دنبال می‌کند. این پژوهشکده با فراهم کردن زمینه‌های رشد نیروی انسانی در عرصه پژوهش‌های سیاسی با رویکردهای فلسفی، فقهی و علمی، تلاش می‌کند در جهت عزم و اراده ملی برای احیای تمدن اسلامی گام بردارد.

کتاب حاضر تحقیق مستقلی است که در قالب پروژه کلان حکمت سیاسی متعالیه با مدیریت آقای شریف لک‌زایی از سال ۱۳۸۴ در این پژوهشکده اجرا می‌شود. این پروژه کلان با هدف تبیین ظرفیت‌های فلسفه متعالیه برای ورود به حوزه حیات اجتماعی و سیاسی و معرفی توان‌مندی فلسفه سیاسی اسلامی طراحی شده و در سطوح و شیوه‌های متنوع علمی در حال انجام است. برگزاری نشست‌ها و انجام پروژه‌های مستقل پژوهشی با هم‌کاران پژوهش‌گران برجسته حوزه اندیشه و فلسفه سیاسی، برخی از قالب‌هایی است که برای تحقق هدف یاد شده تاکنون مورد توجه قرار گرفته است. مباحث این کتاب بخشی از آثاری است که به همایش «سیاست متعالیه از منظر حکمت متعالیه» ارائه شده است. همایش مذکور با سخنرانی حکیم و فقیه متأله، حضرت آیه‌الله جوادی آملی، در سوم بهمن ۱۳۸۷ برگزار شد. عناوین و موضوعاتی که در کمیته علمی همایش به تصویب رسیده و به صورت عمومی اعلام شده، در چهار محور به شرح زیر است:

کلیات: با موضوعاتی چون جای‌گاه حکمت متعالیه در اندیشه سیاسی اسلامی، الزامات ورود حکمت متعالیه به عرصه سیاست، قبض و بسط اندیشه سیاسی در حکمت متعالیه، و بررسی و تحلیل آثار حکمای حکمت متعالیه

مفاهیم: با موضوعاتی چون انسان‌شناسی در حکمت متعالیه، نبی‌شناسی در حکمت متعالیه، امامت و ولایت در حکمت متعالیه، آزادی و اختیار در حکمت متعالیه، تحلیل فلسفی مشروعیت در حکمت متعالیه، تحلیل فلسفی عدالت در حکمت متعالیه، تحلیل فلسفی قدرت در حکمت متعالیه، و تحلیل فلسفی امنیت در حکمت متعالیه.

مناسبات: با موضوعاتی چون رابطه کلام سیاسی با فلسفه سیاسی در حکمت متعالیه، نسبت اخلاق و سیاست در حکمت متعالیه، رابطه سیاست و شریعت در حکمت متعالیه، فلسفه سیاسی متعالیه و فلسفه‌های سیاسی جدید، و بررسی تطبیقی حکمت متعالیه، حکمت مشاء و حکمت اشراق از منظر فلسفه سیاسی.

تاریخ اندیشه: با موضوعاتی چون شیوه تعامل صدرالمتألهین با حکام صفوی، مقام صدرالمتألهین در تاریخ فلسفه سیاسی اسلامی، تأثیر حکمت متعالیه بر اندیشه سیاسی متفکران معاصر، و پیروان حکمت متعالیه و نقش آنان در تحولات سیاسی و اجتماعی معاصر به‌ویژه نهضت مشروطه و انقلاب اسلامی.

اثر حاضر محصول تلاش فکری پژوهش‌گر فرهیخته الهامی احمد رضا یزدانی‌مقدم است که با هدف تحلیل مقایسه‌ای انسان‌شناسی فلسفه سیاسی از منظر هابز و علامه طباطبایی نوشته شده است. اندیشه هابز بیشتر در اثر او با نام لویاتان و اندیشه علامه طباطبایی در نظریه ادراکات اعتباری و آثار فلسفی و تفسیری وی ارائه گردیده است. علامه طباطبایی چهره برجسته حکمت متعالیه در دوران معاصر است و نظریه ادراکات اعتباری نظریه ابتکاری اوست که در چارچوب حکمت متعالیه عرضه شده و از آخرین دستاوردهای حکمت متعالیه به‌شمار می‌آید. این تحلیل مقایسه‌ای مفاهیم، تحلیل و ویژگی‌های نظریه ادراکات اعتباری در حوزه فلسفه سیاسی را نشان می‌دهد.

بی‌تردید اجرای این پژوهش و غنای علمی آن مدیون تلاش‌های ارزنده مدیر محترم پروژه کلان حکمت سیاسی متعالیه، آقای شریف لک‌زایی، اعضای کمیته علمی همایش، به‌ویژه ارزیابان محترم آقایان دکتر منصور میراحمدی، دکتر محمد پزشکی و دکتر احمد بستانی، مدیر محترم امور پژوهشی آقای رجبعلی اسفندیار، کارشناس محترم گروه فلسفه سیاسی آقای محمد سلمان و نیز همکار اجرایی همایش سیاست متعالیه از منظر حکمت متعالیه آقای پرویز کاظمی، است که از زحمات و تلاش‌های آنان قدردانی به عمل می‌آید.

پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی در راستای ترویج علم و دانش، آثار خود را در اختیار جامعه علمی قرار داده، پیشاپیش از انتقادهای و پیشنهادهای علمی همه استادان، صاحب‌نظران، پژوهش‌گران محترم استقبال می‌کند. امیدواریم این فعالیت‌ها موجبات رشد و توسعه فرهنگ سیاسی - دینی و زمینه‌های گسترش اندیشه سیاسی اسلام را فراهم سازد.

دکتر شریف لک‌زایی

مدیر پژوهشکده علوم و اندیشه سیاسی

و دبیر همایش سیاست متعالیه از منظر حکمت متعالیه